

QO’G’IRCHOQ TERAPIYASINI QO’LLASHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Ne’matullayeva Sarvinoz Xushvaxt qizi

Termiz davlat Pedagogika Instituti Amaliy psixologiya kafedrasida o’qituvchisi
saraeternal@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada art-terapiya turlaridan biri qo’g’irchoq terapiyasining ahamiyati batafsil yoritilgan. Qo’g’irchoq terapiyasi bilan ish olib borgan tadqiqotlar haqida fikrlar keltirilgan.*

Kalit so’zlar: *shaxs, ijtimoiylashuv, kognitiv jarayon, his-tuyg’ular, hissiy tajriba, qo’g’irchoq terapiya, fikrlash qobiliyati, faoliyat, shaxsiyat.*

Аннотация: *В данной статье подробно описано значение кукольной терапии, одного из видов арт-терапии. Обсуждаются исследования кукольной терапии.*

Ключевые слова: *личность, социализация, познавательный процесс, эмоции, эмоциональные переживания, кукольная терапия, мыслительная способность, активность, личность.*

Zmonaviy psixologiyada qo’g’irchoqlarning roli turli jihatlarida ko’rib chiqiladi. Qo’g’irchoqlar bolalik, bolalar madaniyatining atributidir. Shunday qilib, qo’g’irchoqlar bolalarning hissiy va axloqiy rivojlanishi uchun alohida ahamiyatga ega. Bola o’z qo’g’irchoqi bilan o’zining va boshqa bironing hayotidagi voqealarni uning tushunishi mumkin bo’lgan hissiy va axloqiy ko’rinishlarda boshdan kechiradi. Qo’g’irchoq yoki yumshoq o’yinchoq hamma narsani tushunadigan va yomonlikni eslamaydigan haqiqiy do’stning o’rnini bosadi. Shuning uchun bunday o’yinchoqqa bo’lgan ehtiyoj ko’pchilik bolalarda paydo bo’ladi, ba’zida u o’smirlarda, nafaqat qizlarda, balki o’g’il bolalarda ham saqlanib qoladi.

Qo’g’irchoqlar ko’p narsani qila oladi - ham o’rgatadi, ham davolaydi, lekin ular yaxshi qo’llarga tushsa. Butun mustaqil yo’nalish paydo bo’ldi - qo’g’irchoq terapiyasi. Ushbu tendentsiyaning kelib chiqishini Morening psixodramasida topish mumkin. 1940 yilda Jeykob Levi Moreno Qo’shma Shtatlarda Sotsiometriya va Psixodrama institutiga asos solgan. U klinikada bemorlarini eng ko’p shikastlagan vaziyatlarni takrorlashga qaror qildi va buning uchun u psixodrama deb nomlangan maxsus tibbiy teatrni yaratdi. Shifokorlar bemorlar va ularning yaqinlari bilan birgalikda juda oddiy ssenariylar yozib, spektaklni birgalikda sahnalashtirdilar. Auditoriya ham bemorlar, qarindoshlar va tibbiyot xodimlaridan iborat edi.

Tuyg’ular kognitiv jarayonlarning shakllanishi va rivojlanishi uchun ham muhimdir - idrok va xotira, diqqat va fikrlash va boshqalar. Batafsil L.S. Vygotskiy aql va ta’sirning birligi haqida yozgan. Masalan, his-tuyg’ular diqqat jarayoni bilan o’zaro ta’sir qiladi - paydo bo’lgan hissiy tajribaning predmeti o’z-o’zidan odamning diqqatini jalb qiladi va shu bilan eng aniq idrok va ongning predmetiga, ya’ni diqqat predmetiga aylanadi. Tuyg’ular xotira jarayoni bilan ham o’zaro ta’sir qilib, hissiy xotira deb ataladigan narsani shakllantiradi.

Biz his-tuyg’ularning o’z vaqtida va to’liq shakllanishi insonning va birinchi navbatda, bolaning aqliy sohasining foydaliligiga ta’sir qilishini ko’ramiz. Tuyg’ular ta’sirida bolalarda

iroda, ehtiyoj, motiv, faoliyat shakllanadi; shaxsiyat va kognitiv jarayonlar rivojlanadi. Tuyg'ular asosan o'rganish va o'zlashtirish samaradorligini, bolalarda fikrlash va barcha intellektual faoliyatni rivojlantirishni belgilaydi.

Tug'ma reaksiyalar asosida bola atrofidagi odamlarning hissiy holatini idrok etishni rivojlantiradi, bu vaqt o'tishi bilan tobora murakkablashib borayotgan ijtimoiy aloqalar ta'siri ostida yuqori hissiy jarayonlarga aylanadi - intellektual va estetik hissiy jarayonlarni tashkil etuvchi. shaxsning boyligi. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning hissiy kechinmalari odatda turli xil bo'lib, masalan, qayg'u, quvonch, qo'rquv, qayg'uni ifodalaydi va ularni keltirib chiqargan sabablarga, ularning tabiatiga qarab turli xil soyalar va intensivlik darajasiga ega bo'lishi mumkin. faollik va hokazo. Boshlang'ich maktab yoshi ayniqsa "hissiy jihatdan boy" hisoblanadi. Maktabga moslashish davrida bolalarning o'zini o'zi qadrlashi pasayadi va tashvish kuchayadi.

Kuchli his-tuyg'u (qo'zg'alish) tajribasi ko'pincha taranglik holatini keltirib chiqaradi, bu harakatlarni qilish, reaksiyalarning sekinlashishi, umumiy qattiqlik, harakatsiz yuz ifodalarida namoyon bo'ladi. Bunday his-tuyg'ularning uzoq muddatli tajribasi mos ravishda vosita sohasiga, diqqat va tananing umumiy holatiga ta'sir qiladi. Bu yerda turli nevrozlar va ruhiy kasalliklar etiologiyasida affektiv tajribalarning ulkan ahamiyatini eslash o'rinlidir. Luriya, L.S. Tsvetkova, rivojlanish ta'limi D.B. Elkonin - V.V. Davydov, yosh xususiyatlarini va proksimal rivojlanish zonasini hisobga olgan holda (L.S. Vygotskiy, D.B. Elkonin) Refleksiv-faollik yondashuvi ma'lum bir yoshga xos bo'lgan turli xil faoliyat turlaridan foydalanish orqali ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish muammolarini hal qilishga imkon beradi. Samaradorlikni oshirish harakatlarni bosqichma-bosqich shakllantirish g'oyalariga asoslanadi (P.Ya.Galperin, N.F.Talizina). Bolani hissiy jihatdan ozod qilish, siqilishni bartaraf etish, his-tuyg'ularni va badiiy tasavvurni o'rgatishning eng qisqa yo'li o'yin, fantaziya va yozishdir. Bularning barchasi artterapiyaning yo'nalishlaridan biri sifatida qo'g'irchoq terapiyasi orqali berilishi mumkin, uning maqsadi qo'g'irchoq teatri yordamida bolalar muammolarini tuzatishdir. Qo'g'irchoq bola va kattalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning oraliq ob'ekti sifatida psixo-korrektiv ta'sirning asosiy usuli sifatida ishlatiladi.

O'zini ma'lum bir tarzda tanib, shartli vaziyatda bola o'zining ichki dunyosini loyihalashtiradi va psixolog tomonidan tashxis qo'yilgan, yo'naltirilgan va tuzatilgan haqiqiy his-tuyg'ularni boshdan kechiradi. Qo'g'irchoq terapiyasining kelib chiqishini Morenoning psixodramasida topish mumkin. Qo'g'irchoq terapiyasi ham xorijiy (F. Zimbardo, 1991), ham mahalliy axloq tuzatish ishlari amaliyotida (I. G. Vygotskaya, 1984; A. I. Zaxarov, 1986; A. S. Spivakovskaya, 1988, I. Ya. Medvedeva, T. L. Shishova va boshqalar) mashhur. Bizning dasturimiz T.L. tomonidan qo'g'irchoq terapiyasi sohasidagi ishlanmalarga asoslangan. Shishova va I.Ya. Medvedeva ("Rangli oq qarg'alar", "Qiyin ota onalar uchun kitob", "Bola qiyin bo'lmasligi uchun"). Ushbu ishda biz har bir bolaning ichki dunyosiga tanqidiy insoniy munosabat g'oyasiga amal qildik (C. Rojers). O'quvchiga yo'naltirilgan yondashuv tamoyili (G.A.Tsukerman, Sh.A.Amonashvili) har bir bolaning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, uning ehtiyojlari va imkoniyatlariga e'tibor qaratgan holda material tanlash va qurishni taklif qiladi.

Boshlang‘ich maktab yoshidagi (7-11 yosh) xulq-atvori va ular bilan bog‘liq o‘quv muammolari bo‘lgan bolalar uchun kompleks darslar taklif etiladi. Guruhning optimal tarkibi - 8-10 kishi. Guruhda ota-onalarning ishtiroki mamnuniyat bilan qabul qilinadi, lekin ota-onalarning bandligi tufayli ko‘pincha guruh ishida to‘liq qatnashish mumkin emas. Bolalar guruhining ishi bilan bir qatorda, ota-onalarning bolalar bilan tuzatish va rivojlantirish ishlarining borishi to‘g‘risida fikr-mulohazalarini bildirish uchun bitta ota-onalar yig‘ilishi (guruh ishining boshida) va ikkita qo‘shma yig‘ilish o‘tkazishni taklif qilamiz. ota-onalarga uy sharoitidagi ijobiy o‘zgarishlarni qabul qilish va mustahkamlashga yordam beradi.

Ushbu tuzatish usulini qo‘llash uchun ko‘rsatmalar:

-bolaning hatti-harakatlaridagi muammolar (qo‘rquv, kuchaygan tajovukorlik, uyatchanlik va boshqalar);

-alohida ehtiyojli bolalarning ijtimoiy moslashuviga bo‘lgan ehtiyoj;

-“xavf guruhi”dagi bolalarda noto‘g‘ri xatti-harakatlarning oldini olish: oiladagi va ijtimoiy vaziyatdagi muammo;

Qo‘g‘irchoq terapiyasining quyidagi funksiyalari mavjud:

kommunikativ– jamoada bolalarning hissiy aloqasini shakllantirish;

dam olish– hissiy stressni yengillashtirish;

tarbiyaviy– hayotiy vaziyatlarning o‘yin modellarida shaxsning namoyon bo‘lishini psixokorreksiya qilish;

rivojlanish-aqliy jarayonlarning rivojlanishi– xotira, diqqat, idrok va boshqalar, vosita qobiliyatlari;

ta’lim– atrofda dunyo haqida ma’lumot bilan boyitish.

Qo‘g‘irchoq terapiyasi usuli uchta asosiy tushunchaga asoslanadi: «o‘yin» - «qo‘g‘irchoq» - «qo‘g‘irchoq teatri». O‘yin - bu bola va kattalar uchun nutq shakli. Bu his-tuyg‘ularni ifodalash, munosabatlarni o‘rganish va o‘zini anglash vositasi. Bolalar o‘yini bola uchun mazmunli va ahamiyatlidir, chunki o‘yin orqali ularga so‘z topish qiyin bo‘lgan joylar mavjud bo‘ladi. Bolalar o‘yinchoqlardan aytib berish, uyaladigan narsalarni qilish va ko‘ngli qolgan his-tuyg‘ularni ifodalash uchun foydalanishi mumkin. Shunday qilib bola dunyosi bu harakat va faoliyat dunyosi bo‘lib, qo‘g‘irchoq terapiyasi bolani hijolat qilmasdan yoki travmatizatsiya qilmasdan, bu dunyoga kirishga imkon beradi va bolaning manfaatlarini o‘qituvchining tuzatish vazifalari bilan birlashtiradi. Qo‘g‘irchoq terapiyasida tuzatuvchi harakatlarning asosiy usuli bola va kattalar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirning oraliq obyekt sifatida ishlatiladi. Qo‘g‘irchoqni qo‘liga qo‘yib, bola unga eng yaxshi his-tuyg‘ularini quvonch bilan «o‘tkazadi», muammolar va qo‘rquvlarni unutadi, o‘zida yashirin zaxiralarni topadi.

Xulosa qilib aytsak, qo‘g‘irchoqlar so‘z boyligini boyitish, monologik va dialogik nutq shakllarini rivojlantirish shuningdek, his-tuyg‘ularni oshkor etishga yordam beradigan art-terapiya turlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. 1.Неъматуллаева, С. (2020). Психология детей в возрасте 5-7 лет. Студенческий вестник, (5-1), 62-63.

2. 2.Ne’Matullayeva, S. (2022). MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA O ‘YIN TERAPIYASINI QO’LLASHGA OID QARASHLAR. *Science and innovation*, 1(B4), 444-449.
3. 3.Nematullaeva, S. (2023). DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH GAME THERAPY. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(4), 86-88.
4. 4.Ne’matullayeva, S. (2022). Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida oyin terapiyasini qo’llashda innovatsion usullar. O ‘zbekiston milliy universiteti xabarлари, 1(6).
5. 5.Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In *Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9-10)*.
6. 6.Неъматуллаева, С. Х. (2023). Влияние Игровой Терапии В Формировании Личности Детей. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 4(2), 31-33.
7. Kizi, N. S. K. (2022). Use of Game Therapy in Preschool Educational Organizations.
8. Нематуллаева, С. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxs sifatida kamolotida o’yin terapiyasining ahamiyati . *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 43–46. Извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/psychological-service-education/article/view/23475>
9. Ne’matullayeva, S. (2022). PERSPECTIVES ON THE USE OF PLAY THERAPY IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Science and Innovation*, 1(4), 444-449.
10. Nematullaeva, S. (2023). THE ROLE OF THEORETICAL ANALYSIS IN THE DEVELOPMENT OF PLAY THERAPY. *Models and methods in modern science*, 2(11), 216-219
11. 11 Неъматиллаева, С. (2023). ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВОЙ ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ АГРЕССИИ. *JOURNAL OF CHILD PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY*, 6(5), 20-24.
12. NE’MATULLAYEVA, S. (2024). O ‘YIN TERAPIYASINING PSIXOLOGIK TARAQQIYOT YO ‘LI. *Journal of Pedagogical and Psychological Studies*, 2(2), 112-117.
13. Ne’matullayeva, S. (2024). TA’LIM MUASSASALARIDA ART-TERAPIYADAN FOYDALANISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 527-530.
14. Ne’matullayeva, S. (2024). BOLA SHAXSINING RIVOJIDA O’YIN TERAPIYASINI QO’LLASH SHART-SHAROITLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 223-226.
15. Nematullaeva, S. (2024). USE OF ART THERAPY TO ELIMINATE AGGRESSION. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(5 Part 2), 215-217.
16. Imonova, M., & O’ralova, D. (2024). STRESSNING TALABALAR HAYOTIDAGI O’RNI VA ROLI. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(6), 187-193.

17. Иманов, Б., & Иманова, М. Б. Қ. (2021). ДАРС ТУЗИЛМАСИ ВА УНГА ТАЙЁРГАРЛИК. Academic research in educational sciences, 2(5), 1158-1162.
18. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческих способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. Общество и инновации, 2(2), 222-227.
19. Имонова, М. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ АБЮЗЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ. Евразийский журнал академических исследований, 4(5 Part 2), 56–59. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/31556>
20. Imonova, M., & Tojiyeva, D. (2024). PSIXOLOGIK XIZMATNING INSON HAYOTIDA TUTGAN O‘RNI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 950-952.
21. Imonova, M., & Muhammadova, D. (2024). TA’LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMAT KO‘RSATISHNING USTUVORLIGI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 907-912.
22. Imonova, M. B. (2023). Oila tinchligi–jamiyat faravonligi asosi. Finland academic research science publisher, 1148-1151.
23. Иманова, М. Б. (2021). ШАХС ХАРАКТЕРИ АКЦЕНТУАЦИЯСИ ВА ДЕСТРУКТИВ ХУЛҚ-АТВОР. Academic research in educational sciences, 2(11), 1399-1403.
24. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. Journal of Discoveries in Applied and Natural Science, 1(1), 62-67.
25. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101-104.
26. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya–qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 35-37.
27. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlangich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 74-76.
28. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 2(22), 120-123.
29. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101-104.
30. Имонова, М., & Тожиева, Д. (2023). Роль сиблинговых отношений в когнитивном развитии детей. Традиции и инновации в исследовании и преподавании языков, 1(1), 447-453.

31. Imonova, M., & Xoltorayeva, M. (2024). TA’LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMAT KO‘RSATISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASHNING ZARURIYATI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 903-906.

32. Imonova, M. (2024). AMALIYOTCHI PSIXOLOG KADRLARNING UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHINI TA’MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ORNI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 485-490.

33. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. Science and innovation, 2(B3), 355-358.

34. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческих способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. Общество и инновации, 2(2), 222-227.